

Tillidstab og kontrolforskydninger

- fra formål til mål i den danske folkeskole

Marie Hyldgaard Kjeldsen og Stig Skov Mortensen

Hvis man meget kort skal beskrive reformen af den danske folkeskole fra 2014, så handler det grundlæggende om at fortsætte den mangeårige proces med at udsulte formålet med skolen og erstatte det med et antal politisk definerede og operationelle mål for elevernes læring. Der er tale om en endelig cementering af det arbejde man i 2000 påbegyndte med indføringen af Klare Mål, senere Fælles Mål. Således kan folkeskolereformen ses som det sidste skub til den forskydning, der sket fra en skole, der legitimerede sig gennem sit formål til en skole, der legitimerer sig gennem sine mål. Denne forskydning kan ved første øjekast forekomme uskyldig, men som vi skal vise i det følgende så har bevægelsen fra formål til mål store konsekvenser for skolen og - især - lærernes mulighed for at legitimere deres faglighed. Dette ses blandt andet ved de forskydninger som vi her skal vise også kommer til udtryk omkring tillid og kontrol.

Skolen i et spændingsfelt

Når den politiske styring af skolen udleveres gennem et formål, må de spørgsmål der stilles i forbindelse med en reform, handle om; hvad er en god skole og hvad bør formålet med denne skole være? Implicit i en sådan formålsstyring ligger en tillid til lærernes arbejde med at leve op til formålet. En tillid der sammen med spørgsmålene om den gode skole og dens formål betyder, at der også er en politisk fordring om at formålet både legitimeres og udfordres i kraft af det pædagogiske arbejde. Når den politiske styring af skolen ændres til at gå gennem målfastsættelser, sker der derimod en langsom nedsmeltning af pædagogikken. De enkle mål og deres simple formuleringer vil lede til en større politisk styring og kontrol af folkeskolen, der således ikke længere vil kunne rumme samme spænding mellem staten på den ene side og den pædagogiske modstand på den anden.

Skolen har typisk stået i et spændingsforhold mellem forskellige interessenter og deres ønsker for fremtidens voksne. Staten har her spillet en naturlig rolle og vil retmæssigt som oftest fokusere på den kvalificering, der på simpel vis kan lede til en sikring af staten i forhold til arbejdskraft,

demokratisk selvopretholdelse og et minimum af kriminalitet. Herudover har forældrene typisk stillet krav om trivsel og personlig udvikling af den enkelte elev således, at denne kunne klare sig videre i livet. Slutteligt har pædagogikken stillet krav om en kulturel og social dannelse samt forsøgt at opdrage til myndighed. Man kan således sige, at staten sikrer statens bedste, familien den enkeltes og pædagogikken samfundets. Denne skelnen findes blandt mange andre hos Immanuel Kant, Hannah Arendt og Gert Biesta, og er som sådan ukontroversiel.

Statens styring

Med den aktuelle folkeskolereform står det dog klart, at spændingsforhold er opløst til fordel for nogle mål, der udelukkende fokuserer på kvalificering i form af læsning og skrivning samt trivsel for den enkelte. Der er således ikke længere fokus på de elementer, der kunne skabe fremtidens voksne i pædagogikkens billede; blot formuleringer omkring operationelle mål, der let kan kvantificeres og styres efter. Den politiske målstyring griber med andre ord ind i det der i den formålsstyrede skole regnes for pædagogikkens faglige virkefelt.

Et af de centrale principper i denne politiske styring af læringsmål er at kunne efterkomme kompetencekrav fra erhvervslivet. Måden hvorpå man forsøger at efterkomme disse krav er ved et øget fokus på de umiddelbare kompetencer som læsning og regning. Det er således ikke danskfagets kulturelle elementer eller matematikkens abstrakte konstruktioner, der gives værdi, men blot deres metoder, læsning og regning. Et af problemerne med disse kompetencekrav er, at deres instrumentelle karakter er med til at fjerne fagenes og dermed undervisningens mangfoldige fremtrædelser for eleverne. Pædagogik og undervisning, og dermed skolen og læreren, bliver redskaber til at producere omstillingsparat, innovativ og risikofri arbejdskraft og i sig selv værdi- og målløs.

Dette giver samlet en del konsekvenser for pædagogikken, eleven og for skolen som institution, for hvem ejer skolens (selv)fortælling, når der styres mod mål, der er fastlagt af staten?

Forskudte forventninger

I den formålsstyrede skole står læreren, med sin undervisning i spændingsfeltet mellem stat, forældre og pædagogik. Det fordres her at læreren tænker og reflekterer selvstændigt for at afbalancere denne spænding. Når formålet underlægges operationelle mål og spændingen er opløst, står læreren stadig i skolen, men nu men ganske andre vilkår. Politikerne ekspliciterer

overfor forældrene hvad det er de skal kræve af læreren, nemlig gode resultater i målopfyldelsen; altså gode testresultater på både faglige områder og trivsel. Når det samtidig lykkes offentligt at fortælle en historie om, at danske elever lærer for lidt og halter bagud i internationale sammenligninger, skabes der bekymring hos forældrene, der blot ønsker det bedste for deres børn.

På denne måde griber statens styring af skolen også påvirkende ind i forældrenes forventning om hvad der skal til for at deres børn klarer sig godt i livet. Mange forældre mærker måske selv samme tendenser i forbindelse med arbejde og uddannelse - hurtigere, bedre, først. Situationen kan for mange lærere ende med at de reelt ikke har en dialog med forældrene om eleven. Kontakten vil i mange tilfælde handle om formidling af resultater, samt en defensiv fremlæggelse af tænkte tiltag for at forbedre disse, hvis de ikke er tilfredsstillende. Det eneste der er tilbage i denne skole er kontrol. Og det er vel at mærke en kontrol, der ikke har undervisningen som genstand, men i stedet retter sig efter nationale tests, der er centralt formulerede og politisk ratificerede.

Pædagogisk legitimering

Skolen er et konfliktfyldt sted. Ikke bare i en dagligdag med mange børn, der positionerer sig over for hinanden, men ligeså i et samfund, hvor mange ønsker, at skolen skal sørge for dette eller hint. Derfor kan man som praktiker i skolen også let komme i legitimationsproblemer, når det drejer sig om at forsvare ikke blot sin egen gerning, men hele lærerstandens faglighed. Der er således god grund til, at det kan være svært som lærer at stå på mål for mange af de forhold som skolen indeholder. Og med den foreliggende folkeskolereform er dette blot blevet endnu sværere.

Når man arbejder med læringsmål handler det ikke om hvad der regnes for relevant at arbejde med på et overordnet indholdsmæssigt plan, men for hvad der skal komme ud af arbejdet. Legitimeringen er således ikke at finde i processen, men i produktet, hvilket gør læreren ansvarlig for, ikke hvad han eller hun gør i klasseværelset, men for hvilke karakterer eleverne får, når de går ud. Dermed bliver legitimeringen ekstern ved at forholde sig til elementer, der ligger uden for lærerens egentlige handling.

Den pædagogiske legitimering, der ofte har været formuleret i formålet er nu reduceret til at handle om simple krav, hvori den pædagogiske mangfoldighed ikke lader sig beskrive. Pædagogisk praksis indeholder stadig paradokser og konflikter, hvilket overses i formuleringen af enkle mål. Reformen fungerer derfor som et konstrueret stillads om de spændinger, der er i pædagogikken. Et stillads der

ikke skaber en pædagogisk legitimering, men i stedet slører det grundlag som pædagogikken kan fundere på. Tilliden til læreren er således ikke længere baseret på dennes legitime undervisning, men i stedet på eksterne mål, der ligeledes danner grundlaget for kontrol.

At spejde efter et fyrtårn i en omtåget praksis

Hvor man tidligere havde stillet formålsformuleringer op som fyrtårne for folkeskolen, så definerer man nu skolen i form af dens simple kvalificerende effekt. Dette forskyder imidlertid legitimeringen fra at ligge hos læreren i dennes undervisning til nu at dreje sig om forhold uden for lærerens kontrol som fx karakterer, testresultater og næste job. Dette leder let til målstyringens afdemokratisering af skolen.

Vi har brug for et ambitiøst formuleret formål. Et formål der igen kan fungere som fagligt fyrtårn for alle de lærere, hvis legitime praksis er fjernet fra undervisningen, og hvis forankring de derfor ikke længere selv er herrer over. Fokus bør være på processen og formålets legitimitet - ikke på enkelte delmåls simple opfyldelse. For at vi kan tilbageerobre lærerens rolle som en essentiel og legitim praksis må vi genskabe tilliden til, at deres udførelse netop sikrer den nævnte balancegang mellem hjemmet, staten og samfundet.

Litteratur:

Arendt, Hannah: "The Crisis in Education" i *Between Past and Future*, 1961, Viking Press Inc., New York.

Biesta, Gert: *Good Education in an Age of Measurement*, 2010, Boulder, Colorado.

Kant, Immanuel: *Om pædagogik*, 2000, Klim, Aarhus.

<http://www.skole-foraeldre.dk/Aktuelt/FlereNyheder/2013/SatHojeMal.aspx>

<http://uvm.dk/l-fokus/Aftale-om-et-fagligt-loeft-af-folkeskolen/~media/UVM/Filer/Udd/Folke/PDF13/130607%20Aftaleteksten.ashx>

http://www.sophia-tt.org/userfiles/file/Konference_erhvervsliv/Hoeringssvar_Folkeskolereformen_SEP-20131.pdf

<http://www.sophia-tt.org/da/2013Debathaefte>